

KONFERENCJA ARCHEOLOGICZNO-MUZEALNICZO-KONSERWATORSKA
 PRZECHOWYWANIE ZNALEZISK ARCHEOLOGICZNYCH Z MAZOWSZA,
 WARSZAWA, DN. 13.10.2017 R.

Dziedzictwo kulturowe, będące dobrem wspólnym, stanowi niezwykle istotny element otaczającej nas rzeczywistości. Elementy dziedzictwa, przekazywane kolejnym pokoleniom, charakteryzują się wartościami historycznymi, naukowymi, kulturalnymi i artystycznymi. Dzieła stworzone przez człowieka, będące przedmiotami, obiektami, lub miejsca związane z jego obecnością, stanowiące „świadełstwo minionej epoki”, są niezwykle wartościową częścią krajobrazów kulturowych oraz kolekcji muzealnych, będąc jednocześnie nośnikami pamięci zbiorowej. Zabytki są przejawem dawnej rzeczywistości we współczesnych nam czasach, ubogacając nie tylko otaczający świat, ale także nas samych¹.

Niestety, odbiór społeczny pojedynczych fragmentów dziedzictwa kulturowego bywa pejoratywny. Co stanowi punkt wyjścia do rozważań na temat postrzegania tych wyjątkowych przedmiotów? Zbigniew Kobyliński w swoich rozważaniach wskazuje staropolską etymologię słowa „zabytek”. Wywodzi się ono od „zabyć”, czyli „zapomnieć”. Zatem przedmiot zabytkowy jest obiektem „zapomnianym, porzuconym, opuszczonym”². Naturalne wydaje się, aby wszystkie grupy związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym podejmowały działania mające na celu przybliżenie pozytywnego postrzegania naszego dziedzictwa.

Dziedzictwo archeologiczne, przez swoją nieodnawialność, zdaje się być zagadnieniem kreuującym największe problemy związane z jego ochroną i zarządzaniem. Oddzielną kwestię stanowi protekcja zabytków nieruchomych. Kwestia zabytków ruchomych jest równie złożona, ze względu na to, że przybywa ich wraz z nowymi badaniami inwazyjnymi (wykopaliskami naukowymi oraz inwestycyjnymi) i nieinwazyjnymi (badaniami powierzchniowymi). Generuje to kolejne problemy związane z przechowywaniem ruchomych zabytków archeologicznych. Brak powierzchni magazynowych, a co za tym idzie miejsc, gdzie przedmioty te zostaną poddane konserwacji oraz będą bezpiecznie przechowywane, stały się bolączką muzealników, archeologów i konserwatorów.

13 października 2017 r. została zorganizowana przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (dalej: IA UKSW), Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie (dalej: PMA) oraz Muzeum Historyczne w Legionowie (dalej: MHwL)³, ogólnopolska konfe-

¹ Z. Kobyliński, *Własność dziedzictwa kulturowego. Idee – problemy – kontrowersje*, Warszawa 2009, s. 13–15.

² Z. Kobyliński, *Czym jest, komu jest potrzebne i do kogo należy dziedzictwo kulturowe?*, „Mazowsze. Studia Regionalne”, 7: 2011, s. 22.

³ W skład Komitetu Naukowego wchodził: prof. dr hab. Zbigniew Kobyliński, dr Wojciech Borkowski, dr hab. Jacek Szczepański. Komitet Organizacyjny: mgr Katarzyna Zdeb (IA UKSW), mgr Wawrzyniec Orliński (MHwL), mgr Adam Kulesza (PMA).

rencja *Problemy przechowywania znalezisk archeologicznych z Mazowsza*. Odbyła się ona w Auli im. R. Schumana na terenie kampusu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Celem konferencji było zdiagnozowanie problemów związanych z przechowywaniem zabytków archeologicznych oraz podjęcie działań w kierunku zmian w aktualnie obowiązujących przepisach prawnych. Prelekcje zostały pogrupowane w cztery kategorie: teoria magazynowania zabytków, problematyka magazynowania zbiorów z punktu widzenia muzealnika oraz archeologa i uszczegółowienie metod przechowywania znalezisk, zwłaszcza szczątków ludzkich. Pomimo iż pierwotnie tematyka konferencji miała być ściśle związana z terenem Mazowsza, organizatorzy zdecydowali się na jej rozszerzenie na obszar całej Polski. Podyktowane to było różnorodnością zgłoszonych referatów, jak i ogólnokrajowym zasięgiem rozpatrywanych zagadnień.

Konferencję otworzyły cztery wystąpienia, których autorzy zasygnalizowali potrzebę zainicjowania dyskusji nad tematyką zaproponowaną przez różne środowiska. Referaty wygłosili: przedstawiciel władz uczelni – ks. dr Zenon Hanas, dyrektor IA UKSW – prof. dr hab. Zbigniew Kobyliński, wicedyrektor PMA – mgr Urszula Perlikowska-Puszkarska i dyrektor MHwL – dr hab. Jacek Szczepański.

Tematem pierwszej sesji, której przewodniczył prof. dr hab. Zbigniew Kobyliński, była perspektywa teoretyczna w przechowywaniu zabytków w Polsce. Cztery zaprezentowane referaty zostały poświęcone historii mazowieckiego muzealnictwa, nowym trendom w sposobie magazynowania zbiorów – powstawaniu autonomicznych placówek do przechowywania zbiorów, teorii i praktyce gromadzenia znalezisk z terenu Mazowsza, jak i możliwością zmian, które mogłyby przynieść wymierne korzyści wszystkim zainteresowanym stronom.

Pierwsze wystąpienie zatytułowane *Magazyny archeologiczne w Polsce – przechowywanie zabytków archeologicznych, czyli rzecz o tajni Augiasza*, przedstawił mgr Michał Bugaj z Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Zauważył on, iż jest to jeden z najważniejszych problemów krajowego konserwatorstwa związanego z dziedzictwem archeologicznym. Wskazał problemy związane z obowiązującym prawem w kwestii przyjmowania przedmiotów pochodzących z badań archeologicznych oraz brakiem odpowiednich magazynów do przechowywania materiałów zabytkowych. Przedstawił jedno z możliwych rozwiązań, jakimi jest budowa ośrodków studyjno-magazynowych. Podkreślił, iż możliwe jest przygotowanie ogólnopolskiego systemowego projektu, a nie jedynie oddolne, pojedyncze inicjatywy.

Mgr Hanna Pilcicka-Ciura z warszawskiego oddziału Stowarzyszenia Naukowe Archeologów Polskich wygłosiła referat pod tytułem *Zbiory zabytków archeologicznych na terenie Mazowsza – historia i specyfika*. Przedstawiła pokrótce historię początków muzealnictwa otwartego dla publiczności na terenie województwa mazowieckiego. Omówiła również kwestię przyjmowania przedmiotów pochodzących z badań archeologicznych przez nowe, niedawno powstałe muzea regionalne i prywatne. Podkreśliła, iż wraz z rozdrobnieniem struktur muzealnych znacznemu rozproszeniu ulega także dziedzictwo archeologiczne.

Przedstawicielka Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pani mgr Aleksandra Olech, wygłosiła referat *Przechowywanie zabytków archeologicznych w województwie mazowieckim – wyniki badania ankietowego*, w którym zaprezentowała wyniki ankiety przeprowadzonej w mazowieckich placówkach muzealnych oraz wśród archeologów czynnych terenowo. Ankieta dotyczyła przede wszystkim współpracy archeologów z muzeami. Natomiast w przypadku muzeów pytano o przestrzeń magazynową i prowadzoną politykę wobec przyjmowania zabytków pochodzących z badań archeologicznych. Po przeanalizowaniu odesłanych wyników, przedstawiono wnioski dotyczące najczęstszych problemów. Pierwszym z nich był brak odpowiedniego miejsca. Ponadto respondenci wskazali na niskie fundusze przekazywane na rzecz finansowania muzeów państwowych i samorządowych, a co za tym idzie – małe zaplecze kadrowe tych jednostek. Jako główne rozwiązanie znaczny procent ankietowanych wskazał utworzenie sieci magazynów archeologicznych oraz zmiany w regulacjach prawnych.

Sesję zamykał referat mgr Aliny Jaszewskiej z Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej z Zielonej Góry: *Gdzie i w jaki sposób magazynować zabytki archeologiczne – próba systemowego podejścia do problemu*. Autorka wystąpienia zasygnalizowała brak zainteresowania ze strony władz odpowiednim przechowywaniem zabytków archeologicznych, będących własnością Skarbu Państwa. Rozważania nad problematyką przechowywania rozszerzono o przykłady nieprzekazywania przez archeologów zabytków do placówek muzealnych. Z kolei problem odmowy przyjmowania materiałów wiąże się ze wspomnianym wcześniej brakiem powierzchni magazynowej. Do rozważań włączono również wojewódzkich konserwatorów zabytków, którzy nie interweniują w przypadku notorycznego odmawiania przyjmowania znalezisk archeologicznych przez muzea, jak i w wypadku nieoddania zabytków przez archeologa. Problematyczne wydaje się również nieposiadanie przez konserwatorów wojewódzkich żadnej siły nacisku na którąkolwiek ze stron.

W referatach z drugiego bloku przedstawiono zagadnienie przechowywania, konserwacji i udostępniania znalezisk z perspektywy muzealnika. Podczas sesji, której przewodniczyła mgr Alina Jaszewska, prelekcje wygłosili przedstawiciele muzeów historycznych, w których znajdują się działy archeologiczne oraz reprezentanci innych placówek muzealnych o ściśle archeologicznym charakterze i ośrodek studyjno-magazynowy, przeznaczony dla zabytków archeologicznych.

Referat otwierający tę sesję wygłosił mgr Wawrzyniec Orliński, kierownik działu archeologicznego z MHwL. Muzeum przyjmuje zabytki pozyskane podczas prac archeologicznych prowadzonych na terenie powiatu legionowskiego. Ponadto pracownicy działu archeologicznego indywidualnie rozważają przyjmowanie materiałów z innych obszarów pod warunkiem ich atrakcyjności wystawienniczej lub połączenia z projektami realizowanymi przez muzeum. Podkreślono fakt, iż dużą trudność w kompletowaniu materiałów stanowią zabytki pochodzące ze starszych badań ze względu na brak kompletnej dokumentacji. Utrudnieniem jest również niechlubny zwyczaj gromadzenia przez badaczy zbiorów, nawet kilkanaście lat po zakończeniu prac. Brak egzekwowania przez służby konserwatorskie przedmiotów stanowiących własność Skarbu Państwa jest bolączką placówek muzealnych. W wyniku takiego działania kolekcje są niekompletne, a co za tym idzie, wstrzymywane są prace nad przygotowaniem monografii naukowych.

Kolejny referat wygłosił reprezentant PMA mgr Adam Kulesza. Przedstawił on historię Ośrodka Magazynowo-Studyjnego PMA w Rybnie. Magazyny zostały zmodernizowane na przełomie 2009 i 2010 r. Pozwoliło to na przeniesienie całej kolekcji do nowoczesnych budynków, aby zapewnić zabytkom jak najlepsze warunki przetrwania. Różnorodność gromadzonych przedmiotów mnoży problemy związane z prawidłowym ich przechowywaniem. Na skutek wydawania zgód na przyjmowanie różnorodnych zabytków, w tym takich o znacznych gabarytach, wolna powierzchnia magazynowa maleje w szybkim tempie. Problematyczne jest również utrzymanie zabytków w dobrym stanie. Prace konserwatorskie, związane z rekonstrukcją zabytków, polegają na wyklejaniu naczyń ceramicznych. Niekiedy niezbędne jest powtórne wykonanie tej czynności, ponieważ brak stałej temperatury i utrzymywania odpowiedniej wilgotności w miejscu ich przechowywania prowadzi do ich niszczenia. Takie warunki mają również wpływ na przedmioty wykonane z drewna i kości. Zapewnienie odpowiednich warunków umożliwi ich przetrwanie. Ponadto ważną kwestią jest także zwiększenie finansowania zaplecza magazynowo-studyjnego ze względu na konieczność wprowadzenia standaryzacji opakowań dla zgromadzonych zabytków.

Mgr Leszek Lenarczyk i mgr Katarzyna Reszka, reprezentujący Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Głogowie, przedstawili historię oraz sposób funkcjonowania Ośrodka Studyjno-Magazynowego Zabytków Archeologicznych w Głogowie, będącego częścią tego Muzeum. Placówka ta powstała po oddaniu przez wojewódzkich konserwatorów zabytków kompetencji muzealnych, co bezpośrednio odbiło się na gromadzeniu zabytków archeologicznych. Do

głównych zadań Ośrodka należy przyjmowanie i przechowywanie materiałów archeologicznych pozyskanych z ratowniczych badań inwestycyjnych związanych z budową dróg w południowo-zachodniej części Polski. Dzięki prowadzeniu kompleksowych prac związanych z gromadzeniem, konserwacją i przechowywaniem znalezisk, stają się one obiektami dalszych badań i analiz, ponieważ ośrodek w Głogowie udostępnia ruchome zabytki w celach naukowych.

Kolejnym muzeum, w którego zbiorach znajdują się ruchome zabytki archeologiczne, jest Muzeum Warszawy. Mgr Zbigniew Polak przedstawił sytuację działu archeologicznego w tejże placówce. W prelekcji zaznaczono, iż do zbiorów muzealnych przyjmowane są zabytki średniowieczne i z późniejszą metryką, które pochodzą z badań prowadzonych w administracyjnych granicach miasta Warszawy. Prelegent zwrócił uwagę na problematykę definicji zabytków archeologicznych związanych z tzw. archeologią współczesności⁴. Przedmioty pozyskiwane ze stanowisk miejskich datowane są na czasy niezbyt odległe.

Ostatnia prelekcja, wygłoszona przez mgr Katarzynę Bernaciak, również z Ośrodka Studyjno-Magazynowego Zabytków Archeologicznych w Głogowie, poświęcona była materiałom do pakowania zabytków. Zostało podkreślone znaczenie odpowiednich warunków w przechowywaniu zbiorów i miejsc ich gromadzenia.

Podczas trzeciej sesji przedstawiono problem związany z gromadzeniem znalezisk archeologicznych z perspektywy archeologów i konserwatorów zabytków. Swoim doświadczeniem podzielili się archeolodzy czynni zawodowo, pracujący zarówno przy realizacji projektów naukowych, jak i pracujący w firmach archeologicznych. Niestety, w zainicjowanej dyskusji zabrakło głosów konserwatorów z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Obradom przewodniczyła dr Magdalena Żurek z IA UKSW.

Drugim tematem tej sesji były zagadnienia prawne związane z przechowywaniem zabytków archeologicznych. Otworzył ją mgr Artur Mazurek z Ośrodka Studyjno-Magazynowego Zabytków Archeologicznych w Głogowie, który porównał przepisy prawne dotyczące przechowywania różnego rodzaju zabytków ruchomych (archeologicznych, dzieł sztuki i archiwaliów)⁵. Jedynie w przypadku zabytków archeologicznych brak jest dokładnych regulacji prawnych. Przedstawiono także rozwiązania praktykowane w Wielkiej Brytanii i w Irlandii, które według Autora mogłyby stać się podstawą do przygotowania nowelizacji prawa polskiego.

W kolejnym referacie dr Jacek Wysocki z IA UKSW przedstawił problem przechowywania zabytków archeologicznych, które zostały zebrane podczas realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski. Realizacja zadania leżała w gestii wojewódzkich konserwatorów zabytków, natomiast jego zarządzanie powierzono Ośrodkowi Dokumentacji Zabytków w Warszawie. W wyniku tych prac zgromadzono nie tylko informacje o lokalizacji stanowisk archeologicznych, ale również pozyskano wiele zabytków ruchomych. Wraz z tym pojawiła się konieczność zapewnienia miejsca na ich przechowanie. W tym celu służby konserwatorskie miały otrzymać dodatkowe powierzchnie magazynowe. Ważnym założeniem było zachowanie integralności zbiorów wraz z możliwościami ich konserwacji i udostępniania. Prelegent podkreślił, iż założenia programu nie zostały spełnione głównie odnośnie do sposobu i miejsca przechowywania materiałów archeologicznych.

Prelekcję pt. *Ratowanie zabytków archeologicznych z dawnych badań konserwatorskich na przykładzie projektu realizowanego przez Ośrodek Studyjno-Magazynowy Zabytków Archeologicznych, oddział Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie* wygłosiła mgr Natalia Bartczak. Przedstawiła ona działania podjęte w celu ocalenia zbiorów znajdujących się w magazynie Wojewódzkiego Ośrodka Archeologiczno-Konserwatorskiego we Wrocławiu. Magazyn ten mieścił się w byłym Opactwie Cystersów w Lubiążu, w którym temperatura i wilgotność panująca w pomieszczeniach była nieodpowiednia dla materiału zabytkowego. Od 2014 r. pro-

⁴ K. Zalasinska, K. Zeidler, *Wykład prawa ochrony zabytków*, Warszawa-Gdańsk 2015, s. 141.

⁵ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, Dz. Ust. Nr 5, poz. 24.

wadzony jest projekt przejmowania, zabezpieczania, konserwacji zabytków archeologicznych wraz z przygotowaniem programu ich właściwej ochrony.

Referat zamykający sesję wygłosili mgr Katarzyna Zdeb z IA UKSW, mgr Wawrzyniec Orliński z MHwL i mgr Andrzej Jankowski z Pracowni Archeologicznej ArcheoVision w Legionowie. Autorzy skupili się na definicji zabytku archeologicznego znajdującej się w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*⁶. Pretekstem do rozważań na ten temat stały się badania archeologiczne prowadzone przy ulicy Wolskiej w Warszawie.

Podczas tych prac odnaleziono liczne przedmioty metalowe, takie jak maszyny do szycia, tygły, zamki do drzwi, koksownik oraz elementy niediagnostyczne, jak fragmenty drutów. Przedstawione wątpliwości dotyczyły odpowiedzialności związanej z podjęciem decyzji, który z odkrytych przedmiotów należy uznać za zabytek, a więc własność Skarbu Państwa. Na mocy obecnie panujących przepisów to od kierownika badań zależy, co zostanie umieszczone w inwentarzu zabytków (z odpowiednim rozdzieleniem na zabytki masowe i wydzielone). Następnie pracownicy muzeów włączają te różnorodne przedmioty do muzealnych kolekcji, zapewniając im także konserwację i odpowiednie warunki przechowania. Autorzy zaproponowali rozwiązanie w postaci zmiany prawa, a dokładnie uściślenia definicji zabytku archeologicznego⁷. Ponadto zasugerowali możliwość utworzenia każdorazowo komisji składających się z kierownika badań oraz przedstawicieli działów archeologicznych z danego muzeum i osoby wydelegowanej z urzędu konserwatorskiego. Ich celem byłoby uzgodnienie wspólnego stanowiska odnośnie znalezionych przedmiotów, wpisanie ich do ostatecznej wersji inwentarza oraz przekazanie do muzeum.

Ostatnia sesja, której przewodniczył mgr Wawrzyniec Orliński, poświęcona była problematyce związanej z traktowaniem szczątków ludzkich z wykopalisk. W prezentowanych referatach poruszono kwestię cmentarzysk – miejsc kultu, na terenie których prowadzono badania archeologiczne. oraz sposób traktowania ludzkich kości, które zostały niespodziewanie odkryte podczas prac archeologicznych poprzedzających inwestycje. Ten niezwykle istotny problem został przedstawiony przez archeologów, muzealnika i antropologa fizycznego, którzy podzielili się ze słuchaczami swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi odkrywania, badania i przechowywania oraz wtórnego pochówku szczątków ludzkich.

Referat prof. dr. hab. Zbigniewa Kobylńskiego pt. *Źródła archeologiczne czy święte kości przodków: kulturowe uwarunkowania traktowania szczątków ludzkich z wykopalisk* został poświęcony prawom własności szczątków przodków. Podczas trwania Światowego Kongresu Archeologicznego w Southampton poruszono niezwykle ważny problem prowadzenia badań na terenie cmentarzy ludów tubylczych, m.in. Aborygenów australijskich i Indian Ameryki Południowej. Szczątki pozyskane podczas prac terenowych zostały przeniesione do muzeów i instytutów badawczych, co wywołało sprzeciw ludności związanej kulturowo z tymi cmentarzyskami. Rozpoczęto wtedy dyskusję nad zasadnością zwrócenia szczątków i zapewnienia powtórnego pochówku, zgodnego z obrzędami danej kultury.

Drugi prelegent, dr Łukasz Maurycy Stanaszek z PMA, przedstawił problematykę odkrywania i przechowywania ludzkich kości z antropologicznego punktu widzenia. Zwrócił on uwagę na bezrefleksyjną postawę niektórych badaczy dotyczącą przedmiotowego traktowania szczątków. Pokreślił jednocześnie obowiązek współczesnych naukowców do prowadzenia rzetelnych badań, aby choć w minimalnym stopniu uzasadnić zakłócanie spokoju zmarłych. Antropolog postawił również niezwykle istotne pytanie dotyczące granicy pomiędzy etyką zawodową a imperatywem poznawczym w trakcie prowadzonych prac⁸. Istnieje szansa, iż kolejne pokolenia będą dyspo-

⁶ Art. 3, pkt. 3, Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece i ochronie nad zabytkami.

⁷ A. Michalak, A. Ginter, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarze*, Warszawa 2016, s. 60–61.

⁸ Z. Kobylński, *Własność...*, s. 190.

nowały doskonalszymi niż obecne technikami otrzymywania informacji, również dotyczących DNA czy analiz stabilnych pierwiastków.

Kolejny referat, wygłoszony przez mgr Emilię Jastrzębską, dotyczył kwestii etycznych w pracy archeologa i muzealnika. Odniosła się w nim do prezentowania zwłok na muzealnych ekspozycjach. Jednocześnie zwróciła uwagę na niedoskonałość przepisów prawnych, które nie precyzują postępowania z ludzkimi kośćmi po zakończeniu prac archeologicznych⁹. Autorka podała przykład prawodawstwa z terenu Wielkiej Brytanii, gdzie kwestia ta wydaje się poprawnie uregulowana.

Ostatni referat tej sesji wygłosiła dr Magdalena Żurek. Przedstawione zostały w nim problemy praktyczne związane z przypadkowym odkryciem szczątków ludzkich podczas inwestycji, wynikające z omówionych w poprzednim wystąpieniu, braku regulacji prawnych. Prezentowane przykłady dotyczyły ludzkich kości pochodzących z okresu I i II wojny światowej. Znaleźiska takie stanowią kategorię stwarzającą różnorakie problemy dla archeologów, ponieważ archeologia współczesności jest stosunkowo nową, jeszcze nie ukonstytuowaną w środowisku, gałęzią badań. Z tego powodu stanowią wyzwania dla służb konserwatorskich. Pytanie, co należałoby zmienić oraz w jaki sposób usprawnić działania pozostaje nadal bez odpowiedzi.

Podczas konferencji poruszono niezwykle istotne kwestie dotyczące bezpośrednio tak archeologów, jak i pracowników muzeów oraz konserwatorów zabytków. Jednodniowe obrady nie wyczerpały zagadnień nurtujących badaczy, jednakże pozwoliły na wykrystalizowanie kilku podstawowych problemów. Zagadnienie braku magazynów archeologicznych nie jest niczym nowym dla środowiska naukowego. Jednakże wydaje się, że zmiany, oczekiwane przez wszystkie grupy zawodowe, są nieuniknione w świetle trwających rozważań nad zmianą prawa dotyczącego ochrony dziedzictwa archeologicznego. Problem ten przebija się w środowisku osób bezpośrednio zaangażowanych w kwestie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym – archeologicznym. Brak odpowiednich powierzchni magazynowych i nieustający przyrost zabytków archeologicznych skłonią do rozważania możliwości wybudowania sieci ośrodków studyjno-magazynowych, których rolą byłoby przyjmowanie, przechowywanie, konserwacja i udostępnianie materiałów. Wydaje się zasadne oczekiwać, iż zostaną one wybudowane i finansowane przez odpowiednie instytucje państwowe, które zapewnią też kontrolę nad nimi, oraz specjalistyczne wyposażenie i zatrudnienie wykwalifikowanej kadry. Na tym jednak zmiany nie powinny się zakończyć. Kolejnym niezbędnym krokiem jest wprowadzenie zmiany w prawie dotyczącym ochrony zabytków¹⁰. Stał się on dotkliwszy wraz ze zwiększającą się liczbą badań wykopaliskowych prowadzonych na terenach miejskich. Coraz to młodsze chronologicznie przedmioty zostają uznawane za zabytki, a tym samym przechodzą na własność Skarbu Państwa, w rezultacie czego muzea zmuszone są otoczyć je odpowiednią opieką. Konieczne jest usystematyzowanie wymogów dotyczących przygotowywania dokumentacji, w tym również inwentarzy zabytków, aby konserwatorzy zabytków mieli możliwość stawiania konkretnych wymagań wobec archeologów, a pracownicy muzeów i inni naukowcy mogli korzystać ze zgromadzonych znalezisk archeologicznych¹¹. Ponadto urzędnicy zajmujący się przekazywaniem przedmiotów zabytkowych muzeom nie mają odpowiednich narzędzi w postaci zapisów prawnych, które umożliwiłyby im wywieranie nacisków na archeologów, aby przekazywali oni zabytki wraz z pełną dokumentacją po upływie czasu przeznaczanego na ich opracowanie.

⁹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi, Dz.U. Nr 153, poz. 1783.

¹⁰ J. Wysocki, Z. Kobylński, *Ujęcie problematyki ochrony zabytków archeologicznych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – stan obecny i postulaty zmian*, [w:] *Prawo ochrony zabytków*, K. Zeidler red., Warszawa–Gdańsk 2014, s. 123–124.

¹¹ Załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r., Dz. Ust. Poz. 1265.

Wszystkie wymienione powyżej zagadnienia wiążą się z rozproszeniem zbiorów archeologicznych, które obecnie znajdują się w pracowniach instytucji naukowych czy magazynach różnych placówek muzealnych. Prowadzi to do poważnych utrudnień w przygotowywaniu opracowań i monografii naukowych, a więc prezentowania pełni dziedzictwa archeologicznego regionu i jego promocji. Zróżnicowane warunki przechowywania zabytków wpływają także na ich stan zachowania, jak i na możliwości przetrwania. Dlatego też tak ważna jest interwencja w tej kwestii i rozpoczęcie działań na skalę ogólnopolską.

Ostatnie zagadnienie, jakie zostało poruszone podczas konferencji, to problematyka pozyskiwania ludzkich szczątków do celów naukowych. Problem dotyczy badań prowadzonych na cmentarzyskach mniejszości etnicznych, jak i na cmentarzyskach z okresów historycznie niezbyt nam odległych. Wiąże się to również z przechowywaniem – magazynowaniem ludzkich kości, ale przede wszystkim z ich eksponowaniem na wystawach. Na pytanie, czy należy wystawiać je na widok publiczny, nie ma jednoznacznej odpowiedzi. Podobnie jest z kwestią wtórnego pochówku. Wymiar etyczny prowadzonych prac jest niezmiernie istotny w tych kwestiach i wymaga dużej dozy wyczucia oraz empatii ze strony archeologów, konserwatorów i muzealników.

Wszystkie kwestie przedstawione w trakcie trwania konferencji są niezwykle istotnymi zagadnieniami, które zapewne jeszcze nie raz będą podnoszone. Istotne jednak wydaje się podejmowanie nie tylko dialogu, w którym każda ze stron będzie mogła pochylić się nad zaistniałym zagadnieniem, ale również wzajemne poszukiwanie najlepszych dla dziedzictwa archeologicznego rozwiązań. To od badaczy i podjętych przez nich działań zależy, co ze współczesnego dziedzictwa przetrwa dla przyszłych pokoleń.

Katarzyna Zdeb